biBUŁa
Biuletyn Informacyjny BUŁ

nr 10/2018 (129)
ISSN 2084-4670

SPIS TREŚCI

artykuły
..... Jan Petersilge - pionier łódzkiego drukarstwa
..... Prace artystów łódzkiej awangardy we wnętrzach Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego

z życia BUŁ
..... Pokój do Nauki dla Rodzica z Dzieckiem

wydarzenia
..... 10 lat Koalicji Otwartej Edukacji

warto przeczytać
..... Jan Skaradziński, Konrad Wojciechowski - *"Piosenka musi posiadać tekst i muzykę. 200 najważniejszych utworów polskiego rocka"*

nowości książkowe

Jan Petersilge - pionier łódzkiego drukarstwa

20 listopada (według kalendarza juliańskiego) lub 2 grudnia (według kalendarza gregoriańskiego) bieżącego roku minie 155 lat od ukazania się pierwszego numeru łódzkiej gazety "Łódzkie Ogłoszenia - Lodzer Anzeiger", jej wydawca był Jan (Johann) Petersilge. Urodził się 19 września 1830 w Dreźnie, w rodzinie złotnika a zarazem hiszpańskiego imigranta. W 1837 roku rodzina osiadła w Warszawie. Jan nie poszedł śladami ojca, miał inne zainteresowania i plany na życie, postanowił uczyć się zawodu-fachu drukarza. Nauki pobierał w zakładzie litograficznym w Warszawie i w Szkole Przemysłowej Kunsztu Artystycznego w Dreźnie. W 1859 roku Jan Petersilge, już z własną rodziną, przeniósł się do Łodzi. Ożenił się z Anastazją z Mackiewiczów, z którą miał 6-ro dzieci. On protestant, żona - grekokatoliczka zmuszona do przejścia na prawosławie, była jego prawdziwym oparciem, gdy ten bez reszty poświęcał się pracy zawodowej.

Na początku 1860 roku, wykorzystując zdobytą wiedzę, utworzył spółkę firmową z Józefem Czaczkowskim i założył niewielki zakład litograficzny, w którym drukowano bony pieniężne. W 1862 roku wspólnie wystąpili do ówczesnych władz miejskich o zezwolenie na wydawanie pisma periodycznego. Gazeta miała zawierać ogłoszenia dotyczące miejscowego handlu i przemysłu. Niestety zgody nie uzyskali i spółka została rozwiązana, a Petersilge został jedynym właścicielem zakładu i poszerzył swoją działalność, zajmując się także drukarstwem. Przez wiele lat był jedynym litografem i drukarzem typograficznym w Łodzi.

Był właścicielem drukarni akcydensowo-dziełowej i gazetowej, litografii, introligatorni, hurtowni papieru oraz sklepu z materiałami piśmiennymi i przyborami biurowymi. Posiadał po kilka maszyn drukarskich i litograficznych oraz wielką maszynę rotacyjną do druku gazet, sprowadzoną z Niemiec, z Würzburga, stanowiącą przedmiot jego dumy. Do obsługi tego potężnego parku maszynowego zatrudniał około 130 osób. Był wybitnym fachowcem i przedsiębiorczym biznesmenem, nie tylko na skalę łódzką. W ciągu pół wieku sam wyszkolił pokaźną grupę fachowców. Niektórzy z nich otworzyli własne drukarnie i litografie.

W 1863 roku, po wybuchu powstania styczniowego i wprowadzeniu stanu wojennego, Janowi Petersilge udało się zrealizować marzenie o wydawaniu pierwszej łódzkiej gazety. Miała ona pełnić funkcję informatora o obowiązujących przepisach porządkowych, o zarządzeniach władz oraz zawierać ogłoszenia handlowe i prywatne. W porozumieniu z rosyjską administracją i łódzkimi przedsiębiorcami Jan Petersilge otrzymał zezwolenie i zaczął wydawać pierwszą łódzką gazetę "Łódzkie Ogłoszenia - Lodzer Anzeiger" (w katalogu BUŁ P 9356). Pierwszy numer ukazał się 20 listopada 1863 roku (2 grudnia 1863 - według kalendarza gregoriańskiego). Gazeta miała zaledwie 4 strony i ukazywała się 2 razy w tygodniu, była dwujęzyczna, polsko-niemiecka, w nakładzie zaledwie 300 egzemplarzy, bo co najmniej połowa lokalnej społeczności była analfabetami. Kosztowała 200 złotych polskich lub 3 ruble. Po dwóch latach Petersilge przekształcił gazetę w niemiecko/polskiego "Lodzer Zeitung" (w katalogu BUŁ P 51023), ukazującą się 3 razy w tygodniu, wzbogaconą o publicystykę o tematyce przemysłowej, ekonomicznej i politycznej oraz beletrystykę. W 1881 roku gazeta była dziennikiem, a w 1904 roku miała nawet dwa wydania dziennie w nakładzie do 5 tysięcy egzemplarzy. Prekursor łódzkiego drukarstwa wydawał również w dwóch językach, polski i niemieckim, dwutygodnik "Głosy Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego" ("Evangelisch-Lutersches Kirchenblatt") (w katalogu BUŁ P 16793).

Pionier łódzkiego drukarstwa zmarł 22 lutego 1905 roku w wieku 75 lat i został pochowany na Starym Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim przy ulicy Ogrodowej w Łodzi.

Jest jeszcze coś co pozostało po nestorze łódzkiego drukarstwa. W 1896 roku Jan Petersilge kupił parcelę przy ulicy Piotrkowskiej 86 i wybudował kamienicę, którą możemy podziwiać do dziś. Jest to czteropiętrowy budynek w eklektycznym stylu, bardzo bogato zdobiony. Charakterystycznym elementem kamienicy m. in. jest przepiękna rzeźba przedstawiająca postać wynalazcy druku Jana Gutenberga. Kamienica nosi nazwę "Dom pod Gutenbergiem" i chyba nie powinno nas to dziwić. Budynek jest zabytkiem i został wpisanym do wojewódzkiego rejestru zabytków.

1. Szychowski, L., Oficyna drukarnia Jana Petersilgego w Łodzi, Łódź, 1991 — książka w katalogu BUŁ
2. Wangertner, P., Historia zmarł Łódki, Łódź, 2009 — książka w katalogu BUŁ
3. Bibliografia historii Polski XIX i XX wieku, T.3 wol. 1, Warszawa, 2000 — książka w katalogu BUŁ
4. Chrzanowski, J.K., Historia Łodzi do 1865 roku, Łódź, 2013 — książka w katalogu BUŁ

Anna Giermaziak

Prace artystów łódzkiej awangardy we wnętrzach Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, zaprojektowana przez Edmunda Orlika i Eugeniusza Budlewskiego została oddana do użytku w 1960 r. W okresie PRL uważana była za jeden z najnowocześniejszych gmachów w Łodzi. Jest ona ciekawa pod względem architektonicznym i zawiera wiele interesujących detali. Jej wnętrza zdobią dzieła sztuki: ściany - abstrakcyjne malowidła i płaskorzeźba, a hol - rzeźba. Autorzy prac to łódzcy artyści plastycy, absolwenci i wykładowcy Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi. Stanisław Fijałkowski, Lech Kunka, Mieczysław Szadkowski i Antoni Starczewski byli uczniami patrona tej uczelni.

Bieżące wydanie biBUŁy prezentuje sylwetki dwóch z nich: **Lecha Kunki** i **Antoniego Starczewskiego**. W kolejnym numerze biuletynu zostaną zaprezentowani **Stanisław Fijałkowski** i **Mieczysław Szadkowski**.

Cześć I
Lech Kunka (1920-1978)

Lech Kunka przed wojną uczył się rysunku i malarstwa w prywatnej Szkole Sztuk Pięknych i Przemysłu Artystycznego im. C. Norwida w Łodzi u Władysława Dobrowolskiego (nurt realistyczny). Pod koniec wojny wywieziony został na roboty do Czech. W 1945 r. podjął studia w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Łodzi pod kierunkiem Władysława Strzemińskiego (do 1951). W 1948 r. wyjechał na roczne stypendium do Paryża, gdzie studiowała w Academie Moderne Fernanda Légera.

Od 1949 r. Lech Kunka pełnił funkcję asystenta na Wydziale Wzornictwa Włókienniczego PWSSP w Łodzi, w 1954 r. został zastępcą profesora, a w 1957 r. docentem. Od 1953 do 1956 r. był prodziekanem Wydziału Włókienniczego, od 1956 r. kierownikiem Studium Druku Dekoracyjnego. Od 1963 r. sprawował funkcję prorektora, a od 1966 r. dziekana Wydziału Tkaniny. W 1967 r. został dziekanem Wydziału Ubioru.

Lech Kunka był artystą eksperymentującym, abstrakcjonistą. Był twórcą wszechstronnym, tworzącym w różnych technikach (olej, akwarela, tempera, relief, collage) i w różnych dziedzinach sztuki. Początkowo malował pod wpływem "Powidzków" Wł. Strzemińskiego. Najważniejszym rodzajem wypowiedzi artystycznej było dla niego malarstwo, głównie sztalugowe, ale zajmował się także malarstwem ściennym. Był rysownikiem, scenografem oraz kostiumografem teatralnym i filmowym. Projektował także plakaty, okładki książek, programy i afisze teatralne. Tworzył autonomiczne formy przestrzenne oraz formy użytkowe (realizacje plastyczne). Należały do nich: żelazna kurtyna w Teatrze Wielkim w Łodzi, scenografia do filmu "Milcząca gwiazda", polichromia w kawiarni w Karszniacach i dekoracja ściana - polichromia o wymiarach 4,13 m x 16 m, w czytelni głównej na II piętrze Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego.
Twórczość Lecha Kunki ewaluowała od ekspresyjnych form figuratywno-geometrycznych do czystej abstrakcji geometrycznej, będącej wyrazem syntezy i ascezy formy i koloru. Ze szkoły W. Dobrowolskiego wyniósł szacunek do rzemiosła projektowania oraz "akademickiego" rysunku i malarstwa, zaś od Strzemińskiego i Légera przejął fascynację formami geometrycznymi i abstrakcją. Na początku lat 50. Kunka malował obrazy z geometrycznie uproszczonymi figurami ludzkimi i zwierzęcymi, o dynamicznym charakterze i dekoracyjnym efekcie. Po 1957 r. i w latach 60. tworzył prace strukturalne, a swoje zainteresowania artysta kierował na materię i fakturę obrazu malarskiego. Był to też okres fascynacji odkryciami naukowymi, m.in. kosmosem i cybernetyką. Po 1970 r. malarstwo strukturalne (biologiczne) zaczęło przedorastać się w malarstwo konstruktywistyczne (geometryczne), wywodzące się z "magii liczb". Powstały wówczas prace pozbawione bogactwa materiałów - jednobarwne rozwiązania przestrzenne.

Lech Kunka zaliczany był do kręgu kubistów, reprezentował oryginalne podejście do założeń tego kierunku. Wywarł on znaczący wpływ na kształtowanie sztuki awangardowej po drugiej wojnie światowej.

Opracowano na podstawie:
1. Małgorzata Laurentowicz-Granas w: Zmyslowość i intelekt. Lech Kunka (1920-1978). W 35. rocznicę śmierci artysty. Katalog wystawy. Łódź, Muzeum Miasta Łodzi 2014.
2. Lech Kunka. Malarstwo. Katalog wystawy. Łódź, Związek Polskich Artystów Plastyków 1974.
3. http://www.kunka.art.pl/

Marzena Kowalska

Cześć II
Antoni Starczewski (1924-2000)

Antoni Starczewski - polski artysta i pedagog, jeden z przedstawicieli grupy łódzkich awangardzistów należących do tzw. kręgu Strzemińskiego. Większość swojego życia spędził w Łodzi - mieszkał w kamienicy przy ul. Rzgowskiej 52. W latach 1945-1951 studiował w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Łodzi pod kierunkiem Władysława Strzemińskiego. Od 1956 r. pracował w macierzystej uczelni jako pedagog, w 1982 r. uzyskał tytuł profesora. W latach 1956-1994 prowadził pracownię tkaniny artystycznej (gobelinu i dywanu), a od 1981 r. kierował Katedrą Tkaniny na Wydziale Wzornictwa Przemysłowego.

Na podstawie teorii unizmu reprezentowanego przez Wł. Strzemińskiego, stworzył własną koncepcję artystyczną. Związany był z nurtem tzw. sztuki obiektu, jak i ze strukturalizmem. W jego sztuce niektórzy widzieli przejawy wizualizmu, inni zaś nurt "matematyczny" grafiki polskiej.

W działaniach artystycznych sięgał po różne konwencje i strategie. Do połowy lat 50. zajmował się malarstwem, później jednak jego twórczość zdominowały ceramika, tkanina, grafika i instalacje. Interesował się zagadnieniem powtarzalności, modułu, ideą alfabetu. Artysta tworzył w różnych technikach i z różnych materiałów: ceramiki, tkanin oraz dźwięków.

Jednym z pierwszych i uznawanych za przełomowe dzieł Starczewskiego jest "Układ na dwie ręce", znajdujący się w holu na parterze gmachu Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Ten ceramiczny owal o wymiarach 3x2,4 m to układ poziomych pasów, składających się ze 160 ceramicznych elementów. Płaskorzeźba, jak mówił sam autor, "powstała przy jednoczesnym użyciu obu rąk i jest nawiązaniem m.in. do ruchów, jakie wykonuje dyrygent kierujący orkiestrą". Prace nad płaskorzeźbą Starczewski zaczął już w 1957 r., jednak jej prezentacja miała miejsce dopiero w 1960 r., wraz z publicznym otwarciem Biblioteki.

Antoni Starczewski zdobył wiele nagród międzynarodowych, wielokrotnie wystawiał swoje dzieła na wystawach zarówno w Polsce, jak i za granicą (Europa, Ameryka, Azja). Prace artysty znajdują się m.in. w Muzeum Sztuki w Łodzi, Centralnym Muzeum Włókienniczego w Łodzi oraz w Miejskiej Galerii Sztuk w Łodzi. Starczewski łączył "sztukę czystą" ze sztuką użytkową, dlatego też wiele jego prac znajduje się we wnętrzach obiektów użyteczności publicznej. Są to m.in.: ściana ceramiczna w foyer Teatru im. Stefana Jaracza w Łodzi, kolista płaskorzeźba w Izbie Rzemieślniczej w Łodzi czy płaskorzeźba w holu kajetelska Fala w parku na Zdrowiu.

Opracowano na podstawie:
1. Antoni Starczewski 1924-2000. Malarstwo, rzeźba ceramiczna, tkanina, grafika, rysunek, instalacje, nagrania, dokumentacja, red. A. Miastkowski, Łódź 2002
2. Dudzik S., Antoni Starczewski. Artysta i uniwersum, Fundacja 9/11 Art. Space, Poznań 2014
3. Romanowski G., Antoni Starczewski. Łódzki, oryginalny, światowy, "Kronika Miasta Lodzi", 2017, nr 3/79, s. 91-95
4. http://www.artysci-lodzkie.pl/pl/artysta/a/antoni-starczewski[dostęp 10.09.2018]
5. http://www.kunka.art.pl/teksty/ teksti3.pdf, [dostęp 6.09.2018]
6. http://www.muzeum.asp.lodz.pl/Main/Artykuli/antoni-starczewski [dostęp 10.09.2018]

Maria Walaszczyk

Pokój do Nauki dla Rodzica z Dzieckiem

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego wychodzi naprzeciw potrzebom rodziców, którzy przychodzą do niej wraz z dziećmi. Od 3 września można skorzystać ze specjalnej sali przygotowanej dla najmłodszych.

Chcemy, aby dzieci oswajały się z przestrzenią biblioteczną, a ich rodzice (studenci, doktoranci, pracownicy i absolwenci Uniwersytetu Łódzkiego) mogli swobodnie korzystać z Biblioteki wraz ze swoimi pociechami.

Pokój do Nauki dla Rodzica z Dzieckiem to wydzielone pomieszczenie, które wyposażone jest w specjalnie przystosowane meble, książeczki, edukacyjne zabawki i inne akcesoria. Znajduje się w nim także kącik wypoczynkowy z wygodnymi fotelami. Dla opiekunów przygotowano trzy stanowiska pracy - dwa z możliwością podłączenia własnego laptopa oraz jedno z komputerem, oprogramowaniem Windows Office i dostępem do Internetu. Do pokoju można przynosić własne materiały i narzędzia niezbędne do pracy oraz książki i czasopisma z Wolnego Dostępu. W przyszłości pracownicy Biblioteki planują organizację cyklicznych zajęć dla dzieci (głośne czytanie, bookcrossing) podczas otwartych wydarzeń, które będą odbywały się w BUŁ.

Nową przestrzeń odwiedzili już pierwsi rodzice z dziećmi - Nina (2 lata) była szczególnie zachwycona drewnianymi klockami oraz książeczkami z naklejkami, Staś (10 lat) razem ze swoją siostrą Basią (7 lat) poświęcili czas na gry planszowe i książki związane z historią. Basię zachwyciła także ceramiczna zastawa do herbaty "na niby".

Pokój do Pracy dla Rodzica z Dzieckiem znajduje się na drugim piętrze nowego gmachu Biblioteki UŁ w sali 222A, tuż obok Czytelni Historycznej i jest czynny w godzinach pracy Biblioteki. Klucz do pokoju można pobrać na drugim piętrze Wolnego Dostępu.

Beata Gamrowska (Sekcja Promocji BUŁ)

10 lat Koalicji Otwartej Edukacji

Koalicja Otwartej Edukacji obchodzi w tym roku 10-lecie działalności. Jubileuszowy zjazd, w którym uczestniczyli przedstawiciele instytucji i organizacji zaangażowanych w tworzenie i udostępnianie otwartych zasobów w kulturze, edukacji i nauce, odbył się 11-12 września 2018 r. w Bibliotece Politechniki Łódzkiej. W programie zjazdu znalazły się wystąpienia osób uczestniczących w różnorodnych działaniach edukacyjnych, warsztaty prowadzone przez organizacje członkowskie, przegląd działań otwartościowych w trzech sektorach, prezentacja na temat reformy prawa autorskiego w UE.

Zjazd otworzyła przewodnicząca Koalicji Klaudia Grabowska, która podsumowała dekadę działań na poziomie krajowym i lokalnym, wymieniła szereg akcji, tysiące godzin szkoleniowych. Podzieliła się refleksjami, na temat sukcesów i kolejnych planów. Przez 10 lat Koalicja urosła w siłę - zrzesza już 39 organizacji.

Wystąpienie koordynatora programu Mistrzowie Kodowania - Krzysztofa Jaworskiego poświęcone było wykorzystaniu potencjału społeczności w działaniach podejmowanych przez KOED. Bazując na współpracy z różnymi sektorami (biznes, organizacje pozarządowe, organy samorządowe i rządowe) opowiedział o sposobach łączenia różnych potrzeb, trudnościach, popełnionych błędach i sukcesach.

Tomasz Ganicz - wikipedysta od 2001 r, współzałożyciel Stowarzyszenia Wikimedia Polska i Koalicji przedstawił listę stoczonych przez KOED batalii dotyczących m.in. upowszechniania idei wolnych licencji, ochrony domeny publicznej czy dozwolonego użytku edukacyjnego. Poprowadził również warsztaty związane z modelowaniem 3D i drukiem 3D.

Uczestnicy zjazdu mogli uczestniczyć w warsztatach: *Otwarte zasoby w praktyce; Jak zrobić podcast; Twórcy i wolne licencje - współpraca biblioteki Wolne Lektury z autorami; (Otwarta) szkoła przyszłości.*

W programie uwzględniono czas na spotkania trzech grup roboczych w obszarach działań z zakresu nauki, kultury i edukacji. Reprezentujące Uniwersytet Łódzki Aleksandra Brzozowska i Lidia Mikołajuk aktywnie uczestniczyły w posiedzeniu zespołu do spraw nauki, podczas którego omawiano działania w Międzynarodowym Tygodniu Open Access, starania o granty DUN, zaproponowano nawiązanie współpracy dotyczącej promocji otwartych zasobów powstałych z funduszy NCN.

Lidia Mikołajuk

Piosenka musi posiadać tekst i muzykę. 200 najważniejszych utworów polskiego rocka

RECENZJA

J.Skaradziński
K.Wojciechowski

Piosenka musi posiadać tekst i muzykę. 200 najważniejszych utworów polskiego rocka

Moją dzisiejszą propozycję kieruję do czytelników lubiących polską muzykę. Książka pt.: "Piosenka musi posiadać tekst i muzykę. 200 najważniejszych utworów polskiego rocka", napisana przez dwóch dziennikarzy muzycznych: Jana Skaradzińskiego i Konrada Wojciechowskiego, to prawdziwa encyklopedia muzyczna. Na 700 stronach zebrano i omówiono 200 ważnych, choć nie zawsze najpopularniejszych utworów muzycznych polskiego rocka w ostatnim półwieczu. Zdaniem autorów, polski rock jest wielowymiarowy, a granice między gatunkami nieostre.

Każdy utwór dokładnie opracowano, począwszy od wyjaśnienia idei piosenki, przez omówienie słów kluczowych, po szczegóły teledysku czy wykonania innych artystów. Piosenki ułożono według daty powstania, co może być dla czytelnika nieco mylące, ponieważ piosenki powstające w latach 80-tych często zyskiwały popularność w nieco późniejszym czasie. Według mnie, powoduje to lekki chaos w spisie treści, brakuje w tym wydawnictwie indeksu.

W książce znajdziemy omówienie twórczości między innymi takich artystów jak: Edyta Bartosiewicz (Sen), HEY (Teksańskі, Moja i Twoja nadzieja), PIDŻAMA PORNO (Ezoteryczny Poznań) czy T. LOVE (Warszawa). Nieco starsi słuchacze mogą poczytać o piosenkach takich wykonawców jak: CZERWONE GITARY (Kwiaty we włosach, Anna Maria), BREAKOUT (Kiedy byłem małym chłopcem) czy SKALDOWIE (Wszystko mi mówi, że mnie ktoś pokochał) oraz nieśmiertelny CZESŁAW NIEMEN (Pod papugami).

Ta książka to doskonały pomysł na prezent dla każdego melomana! Dużo ciekawych informacji i prawdziwa kopalnia wiedzy nie tylko o muzyce i artystach, ale także minionych i trudnych czasach w szarej polskiej rzeczywistości.

książka w katalogu BUŁ

Aleksandra Gulbinowicz

WYBRANE NOWOŚCI KSIĄŻKOWE

FILOZOFIA
redakcja naukowa: Gabriela Grotkowska Urszula Sztandarska
Wybór studiów : rola preferencji, kosztów i korzyści

EKONOMIA
redakcja naukowa: Marzena Strojek-Filus Józef Pfaff
Podstawy rachunkowości z uwzględnieniem Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej

POLITOLOGIA
redakcja naukowa: Marta Woźniak-Bobińska Anna M. Solarz
Wprowadzenie do polityki zagranicznej muzułmańskich państw Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej

PSYCHOLOGIA
Wiesław Szymczak
Podstawy statystyki dla psychologów : podręcznik akademicki

PSYCHOLOGIA
Robert Poklek
Zarys psychologii penitencjarnej : pomiędzy teorią a praktyką

FINANSE
Elżbieta Kornberger-Sokołowska Michał Bitner
Prawo finansów samorządowych

HISTORIA
Piotr Tadeusz Kwiatkowski
Odzyskanie niepodległości w polskiej pamięci zbiorowej

PRAWO
redakcja naukowa Dominika Wetoszka
Prawo administracyjne : podręcznik dla aplikantów

LITERATURA
Magda Nabiałek
Scena - między słowem a obrazem o kompozycji dramatów Juliusza Słowackiego

LITERATURA
Joanna Niżyńska
Królestwo małoznaczności : Miron Białoszewski a trauma, codzienność i queer

LEKSYKON BUŁ - dotychczas opracowane hasła

Redakcja: Mariola Augustyniak, Piotr Puchowski. Siedziba redakcji: Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi, ul. Matejki 32/38, 90-237 Łódź, tel.: 42 6356002.
Wydawcą Biuletynu BiBUŁa jest Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. Nr 10/2018 (129) napisz do biBUŁy